

Nødudgravning på Dansk Eternit Fabrik A/S

AF MORTEN PEDERSEN

Ved udgangen af 2004 rullede den sidste bølgeplade ud fra produktionslinien på Dansk Eternit Fabrik A/S i Aalborg. Dermed ophørte den sidste af de mange produktioner, der har sat et aftryk både på det store fabriksområde, Aalborgs udvikling i øvrigt og på det danske byggeri. Med støtte fra Kulturarvsstyrelsen foretog Aalborg Historiske Museum derfor i januar og februar 2004 en indsamling af dokumentation og viden om produktion, arbejdsliv og ikke mindst bygningsmassen, inden den bliver taget i brug til andre formål – eller fjernet.

Eternitfabrikken i 1930'erne

Produktioner og bygninger

Cementfabrikken Danmark blev fra 1897 den anden af Aalborgs store cementproduktioner (efter Aalborg Portland), men egentligt strakte anlæggelsen sig tilbage til 1891, hvor Isidor Henius med engelsk kapital forsøgte at etablere en fabrik ved sit gods Sohngaardsholm. Man nåede både at fremstille maskiner og at opføre bygninger, men pga. af faldende cementpriser kom fabrikken aldrig i gang.

Yderligere problemer fik man efter etableringen i 1897, fordi placeringen ca. 1 kilometer fra en havn nødvendiggjorde fordyrende landtransport. Indførslerne af brændsel til produktionen og udførsler af cement var dermed hæmmet i forhold til de øvrige cementfabrikker omkring Aalborg, der alle blev placeret nær ved Limfjorden. Man kunne derfor ikke konkurrere på produktionen af cement alene, men

Autoklave til eternitfremstilling.

videreforarbejdningen ved iblanding af fibre til armering – først asbest, senere cellulose – sikrede altså fabrikkens position på markedet fra 1927 til 2004.

I første omgang fik produktionen af eternitbølgeplader så stor succes, at man i 1937 kunne dække hjemmemarkedet. Dertil kom bl.a. produktionen af eternitrør til drikkevands- og spildevandsledninger fra 1938 til 1973, og Siporexfabrikken der blev etableret i 1948, og som frem til 1982 fremstillede støbte byggelementer i letbeton. Fra 1957 produceredes Glasolit og Navilit, dvs. glasfiberarmerede polyesterplader og brandsikre plader til skibsaptering. Herudover kan nævnes plane eternitplader til murbeklædning og en omfattende håndformning af bl.a. rygningsplader og altankasser. Endeligt har fabrikken dækket hele spektret fra byggelementer til gennemførte byggeløsninger, hvoraf siporexfabrikkens ”30-dages huset” fra 1957 kan fremhæves som et led i industrialiseringen af dansk byggeri.

Det ca. 360.000 m² store fabriksområde blev præget af produktionerne af cement, eternitplader og siporex. De enkelte områder forbindes af fabrikkens egen infrastruktur, der er navngivet efter de forskellige produktioner med navne som Cementvej, Siporexvej eller Danmarks-vej. Flere steder resulterede niveauforskelle mellem bygningerne i stejle skrænter og trappeforbindelser. Helheden giver mindelser om sydeuropæiske bjerglandsbyer.

Centralt på fabriksområdet dominerer levnene efter cementfabrikken stadig. Fabrikkens roterovnsanlæg er fjernet, men flere af de ældste anlæg og bygninger er bevaret. De nederste dele af skaktovnene til cementbrænding fra begyndelsen af 1900-tallet, er bevaret i bygningsmassens ældste dele i form af metertykke mure. Her har produktionsprocessen i helt særlig grad dikteret den bygningsmæssige ramme, et indtryk der styrkes af siloer og cementgange, der bryder ovenud af bygningerne.

I områdets nordvestlige hjørne findes den store bygning, hvor bølgepladeproduktionen foregik. Bygningen udgøres af et stålskelet udfyldt med plane eternitplader og med nordvendt shedtag. Udformningen som en fladebygning var hensigtsmæssig for produktionen, der var

forbundet med en omfattende transport med traversvogne og trucks mellem en række maskinstationer til henholdsvis en første udformning af eternitpladerne og efterfølgende presninger, hærddninger, tilskæringer mm.

Inderst på fabriksområdet findes siporexfabrikken, opført i perioden 1948 til ca. 1960. I store kranlagre er lastbiler kørt ind til lastning af de færdige elementer, mens selve produktionen fandt sted i en to-etagersbygning, hvor transporten af de tunge råmaterialer og færdige elementer foregik med loftsophængte skinnekørende kraner.

Fortid og fremtid

Bygningsmassens specialiserede karakter er forbundet med et 'råt' og industrielt udtryk, der har høj oplevelses- og identitetsværdi for Aalborg som helhed, og dertil er de bevarede rester af cementfabrikkens skaktovne unikke i Europa, idet tilsvarende anlæg ikke findes bevaret andetsteds. Den store fladebygning, hvor fremstillingen af eternitplader fandt sted, er en repræsentant for en type industribygninger, der var fremherskende i såvel dansk som udenlandsk industriarkitektur i det 20. århundrede, og som ofte anvendes som symbol for industribyggeriet, men som faktisk allerede fra ca. 1980 var relativt sjælden i Nordjylland. Set fra flere forskellige vinkler rummer Eternitfabrikken altså store kulturhistoriske værdier.

Eternitfabrikken er hverken omfattet af fredninger eller lokalplan, og da der således ikke foreligger retningslinier for en bevaring af kulturmiljøet, er der lagt op til en spændende proces omkring håndteringen af anlæggets fremtid. For tiden arbejdes der på et udkast til lokalplanforslag, men ikke meget af dette er endnu offentliggjort. Det står derfor åbent, i hvilket omfang der vil blive satset på at bevare og videreudvikle de store og væsentlige kulturhistoriske værdier, området indeholder.

*Siporexfabrikken 2004.
Foto: Morten Pedersen.*

